

УДК 311:8

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2023.38.11860>

УРАХУВАННЯ ЗМІН МОВНОГО СКЛАДУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ КУРСІВ «ТОПОНІМІКА УКРАЇНИ» Й «ЕТНОГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ З ОСНОВАМИ ЕТНОПЕДАГОГІКИ» У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Галина Лабінська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Дорошенка, 41, Львів, Україна, UA–79000
halyna.labinska@lnu.edu.ua*

Мовний маркер етнічної ідентичності беруть до уваги у країнах Європи з XIX ст. В Україні зміни у мовному складі її населення сповна відображають імперські впливи: найвищі темпи русифікації зафіксовано у період між переписами населення 1959 і 1989 рр. і саме у тих областях, де у 2022–2023 рр. зосереджено театр воєнних дій. Російська мова все ще зберігає комунікативну потужність в українському суспільстві через чинник вертикальної двомовності, що простежується через просторові відмінності у країні і за показником рідної мови, і за показником розмовної мови. Війна оголила потребу підтримки національної мови і культури, забезпечення їхнього домінування у суспільному житті, в освіті, управлінні та засобах масової інформації, як це притаманне багатьом європейським країнам, наприклад, Польщі, Італії. Потрібне відображення змін у мовній структурі населення України й на рівні лекційного матеріалу у рамках навчальних курсів вищів з констатацією важливості мовної ідентичності українців у своїй державі. Варто також ураховувати сучасні зміни в українській мові.

Ключові слова: мовний склад населення України, рідна/материнська мова, розмовна мова, маркери національної ідентичності.

До програм переписів населення європейських країн мовні критерії було введено у XIX ст. після наукового обґрунтування доцільності використання показника «рідна мова» як одного з головних критеріїв етнічної належності людини німецьким статистиком Ріхардом Беком у статті «*Статистичне використання народної мови як визначника національності*» (1866). Спочатку здебільшого реєстрували *розмовну* мову, згодом її замінив критерій *рідної /материнської мови*, який є близьким до критерію етнічної належності людини [10]. У 1880 р. критерій «*розмовна мова*» було введено до програми перепису населення Австро-Угорщини, до складу якої у той час входили Галичина і Буковина. Тоді ж, у XIX ст., у Європі було складено перші карти мовних ознак населення. А вже на їхній основі часто формували

етнічні карти, позаяк послуговуються зазвичай тією ж методикою. З того часу питанню структури населення за рідною/розмовною мовою надають вагоме значення у всьому світі, бо вона значною мірою відображає специфіку культурного життя країни та її регіонів, окреслені там освітні акценти.

У статті ми ставили за мету відобразити найбільш вагомі зміни мовного складу населення України, які припали на період 1959–1989 рр. та назрілу потребу оновлення рідної мови на сучасному етапі з відображенням використання отриманих результатів у темах навчальних курсів вищої школи.

У Львівському університеті студентам-географам читають взаємопов'язані курси «Географія мов і діалектів», «Етногеографія України з основами етнопедогогіки», «Топоніміка України», «Суспільна географія України» (цей курс також викладають на географічних факультетах КНУ імені Тараса Шевченка та ЧНУ імені Юрія Федьковича). У переліку наукового доробку, який формує лекційну базу курсів: монографії Ф. Заставного «Україна» (1994), Р. Лозинського «Мовна ситуація в Україні (суспільно-географічний погляд)» (2008), М. Влах «Вербальна мова суспільної географії» (2022); навчальні посібники М. Дністрянського «Етногеографія України» (2008), Г. Лабінської «Топоніміка» (2016). Потреба відображення причинно-наслідкових тенденцій в українському суспільстві у структурі населення за розмовною мовою, через дерусифікацію географічних назв, їхню стандартизацію задля уніфікованого вживання на міжнародній арені й урахування прийнятих правил української транслітерації, задля відображення часових і просторових змін стану українського населення після подій 2014, 2022 рр., більш ніж актуальна. Інтенсивність змін у суспільстві потребує постійного моніторингу.

Посталу «Кризу ідентичності» населення України за мовною, етнічною, релігійною, культурною, і врешті, електоральною ознаками констатували в українському суспільстві напередодні пандемії COVID-19 у 2018 р. [3, 4]. Початок війни у лютому 2022 р. лише поглибив усвідомлення потреби кардинального переосмислення маркерів національної належності більшості (понад 70 %) населення України. І у цьому списку головне місце належить саме мові.

Культурна політика часів радянської імперії була спрямована на витіснення української мови з широкого вжитку. Найбільш вражаючі темпи русифікації в Україні зафіксовано у період з 1959 по 1989 рр., що підтверджують дані відповідних переписів населення. Чи не найбільш промовистим є аналіз показників володіння населенням рідною мовою. За 30 років частка українців, які вважали українську рідною мовою, знизилася на 8,4 %, на 0,2 % зменшилася частка представників національних меншин, які вважали рідною мову своєї національності, натомість частка мешканців

України, які назвали рідною російську мову, зросла на 8,6 % (рис. 1, а). Неважко дійти висновку, що названі зміни стали результатом активно впроваджуваного у той час в Україні курсу на тотальне зросійщення. Після 1990 р. статистика фіксує зворотні тенденції у зміні мовної структури українського населення (рис. 1, б), які, на превеликий жаль, до недавнього часу зберігали значну інерційність.

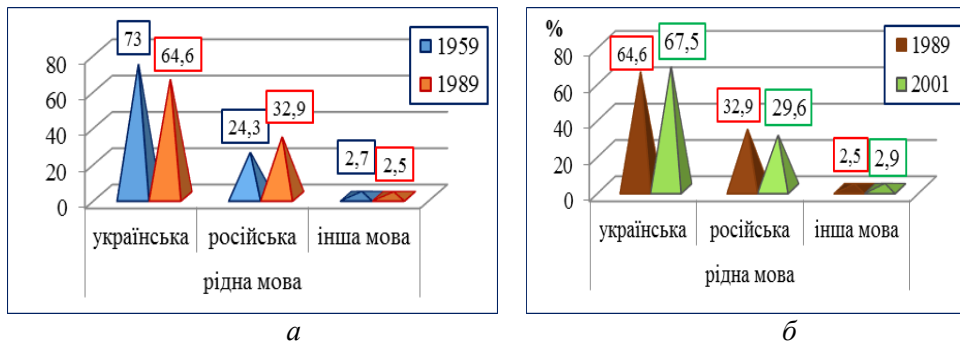

Рис. 1. Зміна структури населення України за показником рідної мови у міжпереписні періоди, %:

а) 1959–1989 рр.; б) 1989–2001 рр. [за матеріалами відповідних переписів]

Ще більш промовистим виявився географічний розподіл змін у мовній структурі населення у 1959–1989 рр. (рис. 2). Окреслюється логіка процесу зросійщення, якщо зіставити його з мапою російської збройної агресії від 2014 р. і тепер, у 2022 р. Регіонами, де були зафіксовані найвищі темпи приросту осіб з рідною російською мовою за цей період, виявилися саме ті області, які на сучасному етапі суттєво потерпають від війни: Луганська і Донецька області, а також Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Харківська, Херсонська.

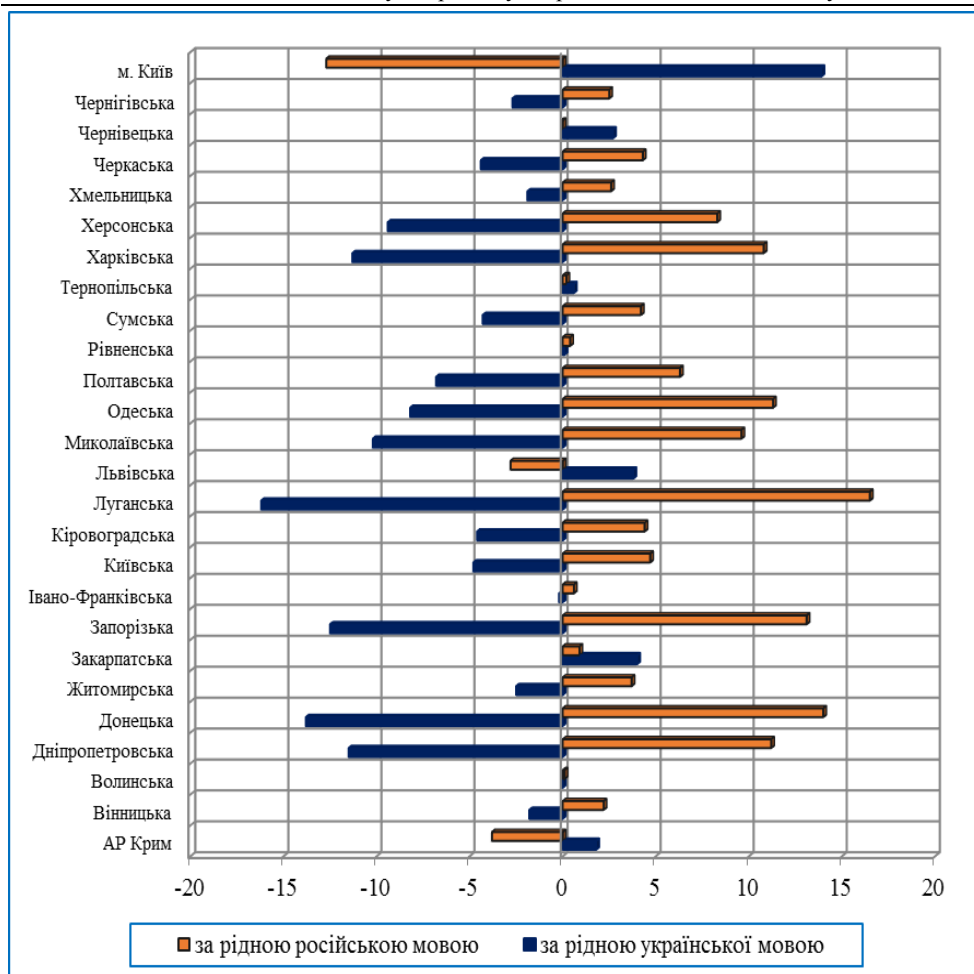

Рис. 2. Зміна темпів приросту/скорочення кількості осіб з рідною українською та рідною російською мовою у розрізі областей, 1959–1989 рр., %

Цікаво, що за цей проміжок часу у столиці, АР Крим та у Львівській області відчутне скорочення темпів приросту осіб з рідною російською мовою було «компенсоване» приростом кількості осіб з рідною українською мовою, а також рідною мовою інших національностей (рис. 3). У більшості областей збільшення темпів приросту кількості осіб з рідною російською мовою супроводжувалося скороченням темпів приросту осіб з рідною українською мовою; у межах до 5 % збільшення темпів приросту україномовного населення у 1959–1989 рр. простежувалося лише у кількох

західних областях: Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Чернівецькій та у м. Київ (13,9 %).

В одинадцяти регіонах у 1959–1989 рр. фіксовано приріст кількості осіб, які володіли рідною мовою своєї національності (рис. 3). У їхньому переліку вирізняються АР Крим і Херсонська область (+до 2 %). Натомість у чотирнадцяти областях і м. Києві суттєве скорочення кількості осіб з рідною мовою своєї національності, особливо у регіонах зі строкатим національним складом населення: Закарпатська, Одеська, Чернівецька області (до –5 %). Вагомий вплив на зміну мовної структури населення України у ті часи мав процес урбанізації населення. Тогочасні українські міста були осередям функціонального використання саме російської мови у всіх сферах життя. Реалізація можливості соціального ліфту для українців на державній службі, у науці, спорті, мистецькій сфері ставала можливою за двох неодмінних умов: спілкування російською мовою і партійної належності.

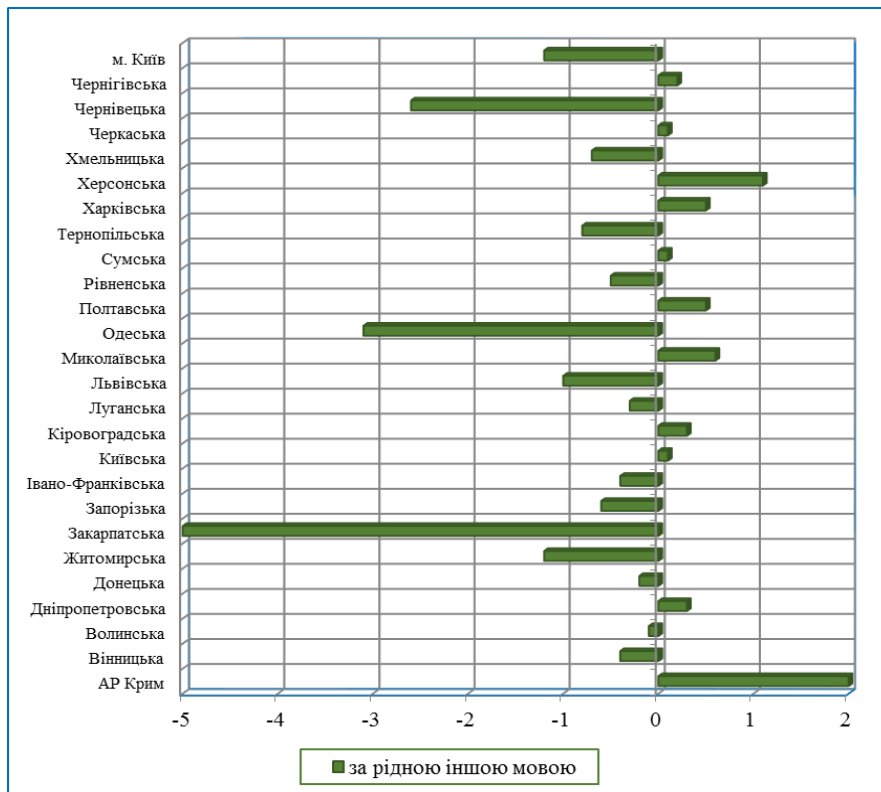

Рис. 3. Зміна темпів приросту/скорочення кількості осіб з рідною «іншою» мовою (мовою національних меншин) у розрізі областей, 1959–1989 рр., %

Згідно з результатами Всеукраїнського перепису населення 2001 р., в Україні 68 % населення володіли українською мовою, 30 % – російською і 3 % – іншою мовою (рис. 1, б). Все ще значні наслідки русифікації населення у межах України, притаманні ХХ ст., залишалися притаманними містам у 2001 р., у сільській місцевості абсолютна кількість та частка україномовних лише зростала (рис. 4).

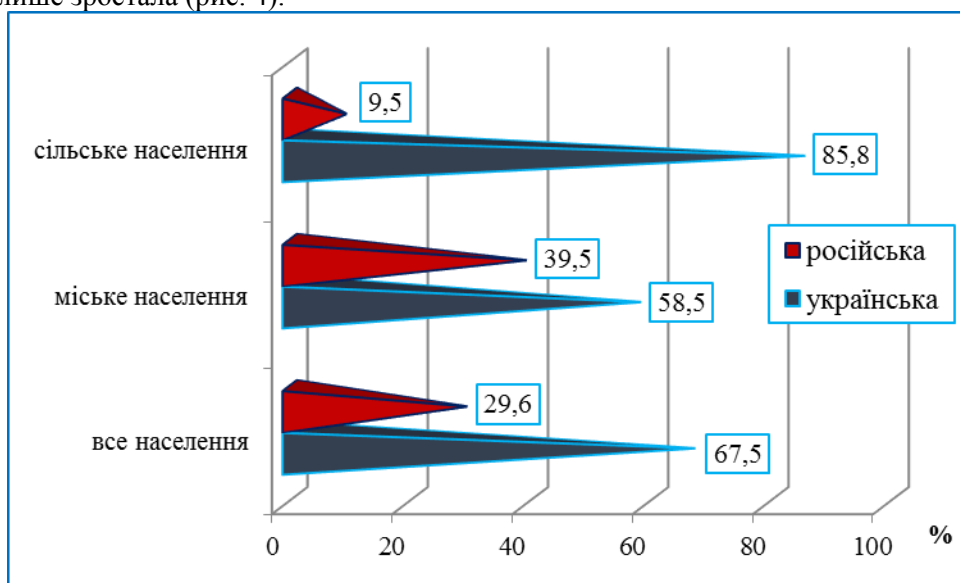

Рис. 4. Розподіл населення за показником володіння рідною мовою та місцем проживання, згідно з даними Всеукраїнського перепису 2001 р., % [14]

У цьому випадку найбільш українськими на той час були західноукраїнські області, особливо вирізнялася Тернопільська (рис. 5). А підстави для очевидного занепокоєння в Україні щодо значної кількості російськомовних з виразно антиукраїнськими поглядами на початку 2000-х збереглися з імперських часів у м. Севастополь і Криму найбільше, а також у Донецькій, Луганській, Запорізькій, Одеській, Харківській областях (рис. 5). Паралельно в Україні відбувалися процеси національного відродження в областях компактного проживання представників національних меншин: кримських татар, угорців, румунів та інших, що й сприяло збереженню етнічних маркерів, особливо володіння мовою своєї національності (рис. 6).

Держава-агресор спробувала скористатися мовним білінгвізмом в Україні у 2014 і 2022 рр. В основі такої російської політики була використана німецька модель Гердера, сформована наприкінці XVIII – на початку XIX ст.: мова – основа культури, а культура – основа нації. Класична гердерівська модель в Україні проявляється так: якщо особа розмовляє російською, це

ідентифікує її як росіянина/росіянку, які, за замовчуванням, мають бути лояльними до росії. Модель частково спрацювала в Криму і на Донбасі у 2014 р., але не спрацювала у 2022 р. – українську політичну єдність мовним питанням вже не вдалося фрагментувати. За десять місяців війни в Україні у 2022 р. 57 % громадян стали більше спілкуватися або перейшли на українську мову [13]. Українська мова набула ваги, важливо, що для багатьох громадян це стало свідомим вибором.

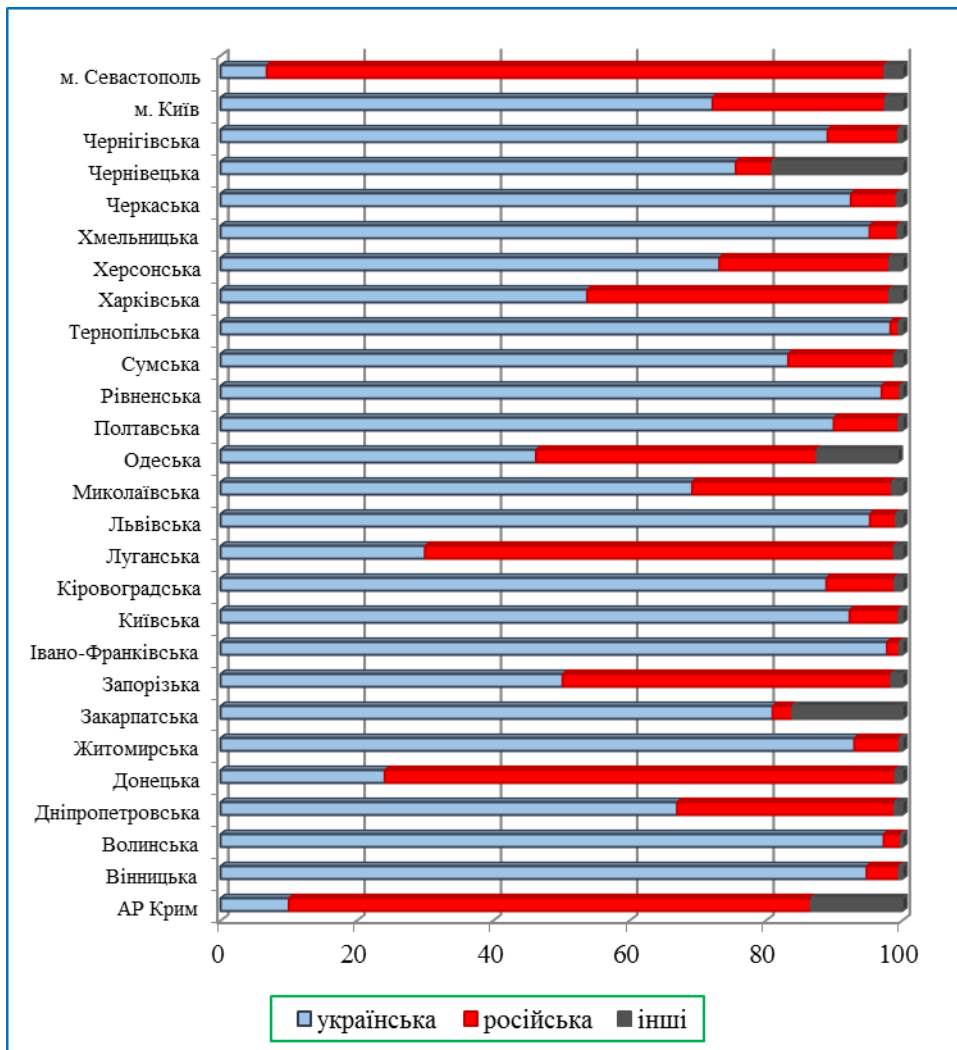

Рис. 5. Мовна структура населення України, за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р., % [14]

Українська мова, перебуваючи тривалий історичний час під десятками заборон, зараз також трансформується й розвивається. Знавці мови звертають увагу на значний «репресований» пласт української мови. Тут мають на увазі свідомо забуті, викинуті зі вжитку, українські терміни, слова, замінені на росіянізми, або змінені через вилучення відповідних префіксів і суфіксів. Сформовано навіть реєстр «репресованих слів», у переліку якого «будущина» (майбутнє), «улоговина» (западина), «автомобілярня» (автозавод), «виміна» (обмін), «суходіл» (континент), «надвиробництво» (перевиробництво) та ін. [15]. Важливим кроком є відновлення персоналізації української історії. До прикладу, маловідомою загалом є шляхтичка Галшка Гулевичівна, фундаторка Київської братської школи при Київському братському монастирі, на базі якої у 1615 р. постала Києво-Могилянська академія. Натомість персону Джона Гарварда – мецената Гарвардського університету (1636) – відома усьому світові.

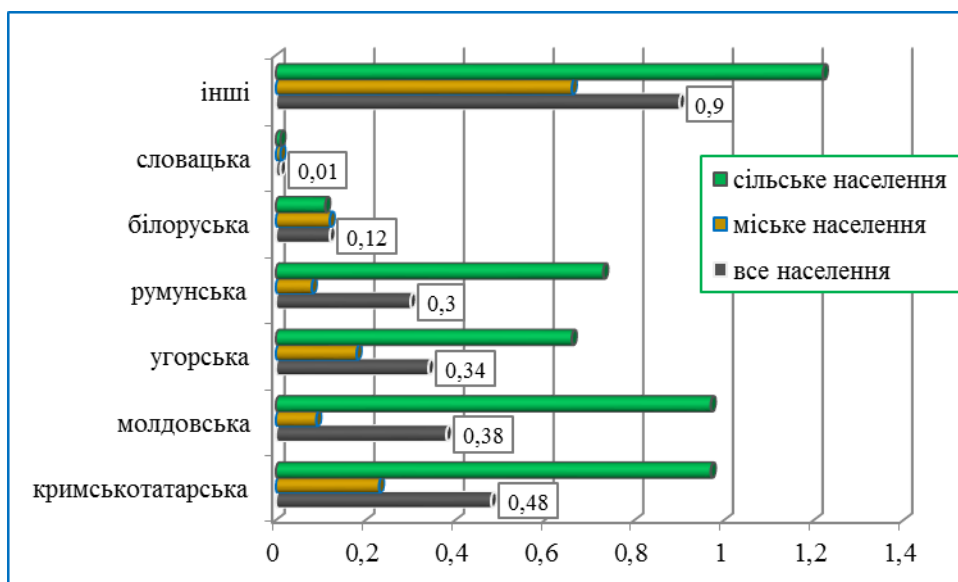

Рис. 6. Мовна структура населення України у розподілі за місцем проживання та рідною мовою національних меншин, за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р., % [14]

Показовим є досвід Франції у питанні важливості мовної політики держави, особливо у вирішальні для неї часи. Шанований французами президент Шарль де Голль (1890–1970) після завершення Другої світової війни офіційно проголосив пріоритет французької мови і культури задля забезпечення економічної відбудови країни. У Франції великим тиражем видали «Підручник французької мови та французької культури» (1950),

особливо акцентовано на французькому кіно (почали проводити щорічний Міжнародний кінофестиваль у Каннах з 1946 р., з'явилася плеяда видатних французьких режисерів і акторів; сформоване у той час лідерське реноме французького кіно у жанрі комедії та авторського кіно зберігається і на сучасному етапі), не менш важливі зусилля сконцентрували й у зовнішній політиці. Завдяки впровадженню економічної і культурної політики «Голлізму» Франція швидко пододала кризу й стала однією з провідних держав світу.

Після подій 2014 р. в Україні, подібно Франції, також взяли курс відродження престижу української літературної мови, повернення забутих термінів, перейменування географічних назв, упровадження фемінітивів, а також на розвиток вітчизняного кіно. Війна 2022 р. лише акцентувала увагу на надзвичайній важливості впроваджуваної культурної і мовної політики держави.

Зосереджуючись на впровадженні європейських стандартів у всіх сферах життя суспільства в Україні, потрібно дотримуватись загальноприйнятих міжнародних етичних і комунікативних норм у мові. У цьому контексті лінгвісти наполягають на свідомому унормуванні української мови з урахуванням гендерної компоненти, що розглядають як частину сучасної української мовної політики.

До прикладу, у США видання Національної ради вчителів англійської мови (NSTE) «*Guidelines for Nonsexist Use of Language*» (1974) проголошувало курс на звільнення англійської мови від дискримінаційних ознак, що передбачало використання у всіх сферах життя мови, вільної від сексизму (*nonsexist language*). Документ рекомендував:

1. Уникати узагальненого *man*, замість нього вживати *humanity, human beings, people*.
2. Використовувати позначення професії, спільні для жінок і чоловіків: *chair, presiding officer, moderator, head chairperson* (замість *chairman, chairwoman*), *fire fighter* (замість *fireman*), *police officer* (замість *policeman*) тощо.
3. Під час добору займенника у випадках, коли стать референта не визначена, вживати форму *he or she* (на письмі іноді *she/he* або *he/she*), а саме після іменників *person, counterpart, individual* і подібних, а також неозначених займенників *one* або *someone* [12, с. 159].

Така норма є загальноновизнаною у світі, її дотримуються на засіданнях ООН та Ради Європи, міжнародних зустрічах, симпозіумах, конференціях, у офіційних документах, у ЗМІ.

У Німеччині значну увагу соціологів і лінгвістів також зосереджено на мовній ідентифікації жінок і чоловіків за професією, за посадою. Ще на початку 80-х років ХХ ст. для німецької мови було рекомендовано:

1. Відмовитися від уживання суфікса *-in* під час позначення жінок за родом діяльності та професії: замість слова *Studentin* пропонували залишити форму *Student* для позначення осіб обох статей.

2. Змінити парадигму німецького артикля та вживати за повторного називання відповідний займенник жіночого чи чоловічого роду:

Der Student псевдо-нейтральна форма;

Die Student, der Student “нова” форма роду;

Die Studenten загальна нейтральна форма.

3. Відмовитися від використання суфіксів жіночого роду: *-ess, -isse, -ssin* [12].

У федеральній землі Нижня Саксонія, у тій же Німеччині, у 1991 р. на офіційному рівні було затверджено назви посад урядових чиновників доповнити суфіксом жіночого роду: *Regierungsmann/Regierungsfrau*.

У Швеції для позначення професій є слова з елементом *man* наприкінці, наприклад: *tjänsteman* «службовець, чиновник», *rorsmanu* «стерновий», *tallman* «голова/спікер парламенту». Елемент *man* пов'язаний з поняттям *чоловік*, тому назви такого типу пропонують змінювати на більш нейтральні, особливо на офіційному рівні. Наприклад, депутата раніше називали *riksdagsmanu* – «чоловік парламенту», на сучасному етапі – *riksdagsledamot* – «член парламенту», звертаючись до спікера, вживають *herr tallman* – «пане спікер», або *fru talman* – «пані спікер», якщо посаду обіймає жінка [12, с. 161].

Підписана Президентом України Декларація тисячоліття (відома також як «Цілі розвитку тисячоліття»), прийнята на саміті тисячоліття спеціальної сесії ООН (2000), є визнанням проблем людського розвитку в Україні, з одного боку, й, водночас, означає прийняття державою відповідальності за стан і перспективи людського розвитку – з іншого. У цьому контексті передбачено розробку законодавчих та інституційних механізмів щодо сприяння гендерній рівності, зокрема впровадження гендерного квотування (за необхідності); введення в постійну практику гендерної експертизи законодавчих та нормативних актів, програм і заходів економічної та соціальної політики [17, с. 22].

Однією з восьми цілей розвитку України у третьому тисячолітті є забезпечення гендерної рівноправності не лише у соціально-економічній політиці, а й у мовній. Гендерно чуйні норми (фемінітиви) поступово впроваджують в українській мові, метою їх використання вважають відновлення гендерно-лінгвістичної рівності. Утворюють фемінітиви шляхом суфіксації:

- різні типи основи + **-к-**: авторка, поетка, директорка, співачка;
- слова на **-ник/-ень** + **-иц(я)**: піарниця, верстальниця, учениця;

• слова на *-ець* + *-ин(я)*: продавчиня, видавчиня, філологиня, майстриня;

- рідко вживають *-ес(а)*: дияконеса, патронеса, поетеса [4].

Фемінітиви, як констатує мовознавиця Оріся Демська, почали зникати саме у процесі радянського «зближення мов» – посилення подібності української на російську [5]. Сама наявність фемінітивів засвідчує чимало соціокультурних особливостей життя українського народу. В українському суспільстві важко не помітити факт суб'єктності жінок, фіксований саме фемінітивами: княгиня Ольга, поетеса Леся Українка, співачка Соломія Крушельницька та багато інших; у найвідомішій літературній родині: мати – Кайдашиха, невістки – Кайдашівни.

У Державному класифікаторі професій (КП) до 18.08.2020 р. назви професій визначали тільки у чоловічому роді. Такий підхід, як зазначають, був суто технічним і взятий до уваги класифікаторами професій багатьох країн [8]. В українському КП винятком слугували лише кілька професій, яким притаманне використання тільки у жіночому роді: швачка, нянька, покоївка, сестра-господиня, економка, друкарка. Таку редакцію назв професій було офіційно визначено Інститутом української мови НАН України і застосовано у Класифікаторі. Надання гендерної ознаки іншим, наявним у КП, назвам професійних робіт вважають неправильним у штатних розписах, трудових договорах, інших офіційних документах та у рекламі. 2017 р. в Україні було скасовано указ МОЗ № 256 від 1993 р., яким заборонялося працевлаштування жінок у країні за переліком із 450 професій. Таким способом парламентарі задекларували ціль щодо усунення дискримінації у трудових відносинах з подальшим курсом країни на створення безпечних умов праці і для жінок, і для чоловіків, боротьбу з гендерною сегрегацією під час працевлаштування, сексизмом на роботі. У Бельгії, Люксембурзі, Франції, Швейцарії, канадській провінції Квебек з 2019 р. уживають фемінітиви для позначення професій [16].

Задля нівелювання впливу війни в освіті, як-от руйнування шкіл, перехід на дистанційний формат навчання, безпекові ризики, 24 січня 2023 р. громадська спілка «Освіторія» і міжнародна організація «*War Child Holland*» за сприяння МОН презентували оновлену версію застосунку «Вивчаю – не чекаю». Застосунок дає змогу учням молодшої школи вивчати українську мову та читання в ігровій формі, відповідно до державної програми початкової школи та стандартам НУШ [2].

Підсумовуючи вищенаведене, акцентуємо вагу на важливості мовного питання в сучасному українському суспільстві загалом, у процесі викладання навчальних дисциплін у вищих зокрема. Детальний аналіз змін мовного складу населення України у ХХ ст. потрібен задля відображення контексту окремих тем навчальних курсів – конкретика цифр завжди більш промовиста.

У темах з курсу «Топоніміка України», таких як: «Російський імперський вплив в українській топоніміці», «Мовна політика у сучасній Україні»; у темах з курсу «Етногеографія України з основами етнопедагогіки»: «Етнодемогеографічні тенденції розвитку України впродовж ХХ ст. і на початку ХХІ ст.», «Мовний склад населення України», «Етнічна політика України та шляхи її гармонізації», а також у темі «Демореальність України» з курсу «Суспільна географія України» викладені вище результати мають відображення. Використання результатів наведеного дослідження можливе у рамках міждисциплінарного підходу в інших дисциплінах і з урахуванням тих змін, які відображають процес оновлення рідної мови.

1. *Влах М.* Вербальна мова суспільної географії: становлення і розвиток: монографія. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2022. 488 с.

2. “Вивчаю – не чекаю”. Застосунок допоможе учням початкових класів вивчати українську мову. URL: «Вивчаю – не чекаю»: застосунок допоможе учням початкових класів вивчати українську мову та читання в ігровій формі / Міністерство освіти і науки України (mon.gov.ua) (дата звернення: 24 січня 2023).

3. *Волошин М.* «Або переможе одна з мов, або країна розпадеться» / Марія Волошин. URL: «Або переможе одна з мов, або країна розпадеться» – Інформаційне агентство Вголос/Vgolos (дата звернення: 27 січня 2020).

4. Гендерно-лінгвістична рівність, або фемінітиви в українській мові. URL: Гендерно-лінгвістична рівність, або фемінітиви в українській мові – 24 Канал (24tv.ua) (дата звернення: 8 березня 2019).

5. За п'ять років іноземець відрізнити на слух українську від російської. Секрет у фемінітивах // Інтерв'ю мовознавиці Орисі Демської. URL: «За 5 років іноземець відрізнити на слух українську від російської». Секрет у фемінітивах / Новини / Українське радіо (ukr.radio) (дата звернення: 26 січня 2023).

6. *Заставний Ф. Д.* Україна. Природа, населення, економіка. Львів: Априорі, 2011. 504 с.

7. *Дністрянський М. С.* Етногеографія України : навч. посібник. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 232 с.

8. Класифікатор професій – 2023. URL: Класифікатор професій (2023, чинний), алфавітний пошук коду (buhoblik.org.ua) (дата звернення: 29 грудня 2022).

9. *Лабінська Г.* Топоніміка: навч. посібник. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 274 с. URL: Labinska.pdf (lnu.edu.ua)

10. *Лозинський Р.* Географія і мовознавство: напрямки та проблеми взаємодії // *Мова і суспільство*, 2012. Вип. 3. С. 23–30. URL: (PDF) Географія і мовознавство: напрямки і проблеми взаємодії / *Geography and linguistics: trends and issues of interaction* / Roman Lozynskyy – Academia.edu
11. *Лозинський Р.* Мовна ситуація в Україні (суспільно-географічний погляд) : монографія. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 502 с.
12. *Семиколєнова О., Шиліна А.* Гендерний аспект мовної політики // зб. праць «Законотворчість: забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Київ: Вид-во «Заповіт», 2006. С. 156–168.
13. Соціологічний моніторинг «Українське суспільство». Громадська думка в Україні після 10 місяців війни // Інститут соціології НАН України. URL: Презентація моніторингу, 2022 – финал.pdf (kiis.com.ua) (дата звернення: 27 березня 2023).
14. Офіційна сторінка Всеукраїнського перепису населення. URL: Всеукраїнський перепис населення 2001: (ukrcensus.gov.ua)
15. Репресована мова: українські слова, які замінила радянська влада. URL: Репресована мова: українські слова, які замінила радянська влада (my.ua) (дата звернення: 5 січня 2023).
16. Франція офіційно визнала фемінітиви. URL: Авторка, професорка і депутатка: Франція офіційно визнала фемінітиви / Українські новини (ukranews.com) (дата звернення: 1 березня 2019).
17. Цілі розвитку тисячоліття. Україна. Київ, 2003. 24 с.

References

1. Vlach, M. (2022). *Verbalna mova suspilnoi geografii: stanovlennia i rozvytok*: monografiia. Lviv : VC LNU imeni Ivana Franka, 488 s.
2. «Vuvchayu – ne chekaiu». Zastosunok допоможе uchniam pochatkovych klasiv vuvchayu ukainsku movu. URL: «Вивчаю – не чекаю»: застосунок допоможе учням початкових класів вивчати українську мову та читання в ігровій формі / Міністерство освіти і науки України (mon.gov.ua) (data zvernennia: 24.01.2023).
3. Voloschyn, M. «Abo peremoze odna z mow, abo kraina rozpadetsia» / Mariia Voloschyn. URL: «Або переможе одна з мов, або країна розпадеться» — Інформаційне агентство Вголос/Vgolos (data zvernennia: 27/01.2020).
4. Genderno-lingvistychna rivnist, abo feminityvy w ukrainskiy movi. URL: Гендерно-лінгвістична рівність, або фемінітиви в українській мові – 24 Канал (24tv.ua) (data zvernennia: 8.03.2019).
5. Za piat rokiv inozemec vidriznyt na sluch ukrainsku vid rosijskoi. Sekret u feminityvach // Interviu movoznavyci Orysi Demskoi. URL: «За 5 років іноземець відрізняє на слух українську від російської». Секрет у

фемінітивах / Новини / Українське радіо (ukr.radio) (data zvernennia: 26.01.2023).

6. Zastavnyi, F. D. (2011). *Ukraina. Pryroda, naseleння, ekonomika*. Lviv: Apriori, 504 s.

7. Dnistrianskyi, M. S. (2008). *Etnogeografiia Ukrainy: navchalnyi posibnyk*. Lviv: VC LNU imeni Ivana Franka, 232 s.

8. Klyasyfikator profesij – 2023. URL: Класифікатор професій (2023, чинний), алфавітний пошук коду (buhoblik.org.ua) (data zvernennia: 29.12.2022).

9. Labinska, H. (2016). *Toponimika: navchalnyi posibnyk*. Lviv: VC LNU imeni Ivana Franka, 274 s. URL: Labinska.pdf (lnu.edu.ua)

10. Losynskyi, R. (2012). Geografiia i movoznavstvo: napriamky ta problem wzaiemodii // *Mova i suspilstvo*. Wyp. 3, 23–30. URL: (PDF) Географія і мовознавство: напрямки і проблеми взаємодії / Geography and linguistics: trends and issues of interaction / Roman Lozynskyy – Academia.edu

11. Losynskyi, R. (2008). *Movna sytuaciia w Ukraini (suspilno-geografichni pohliad): monografiia*. Lviv: VC LNU imeni Ivana Franka, 502 s.

12. Semykolenova, O., Schylina, A. (2006). Gendernyi aspekt movnoi polityky // zbirnyk prac «Zakonotworchist: zabezpechennia rivnych prav ta mozlyvostej zinok i cholovikiv». Kyiv: Vydavnytstvo «Zapovit», 156–168.

13. Sociologichni monitoryng «Ukrainske suspilstvo». Hromadska dumka w Ukraini pislia 10 misiaciw wijny // Instytut sociologii NAN Ukrainy. URL: Презентація моніторингу, 2022 – фінал.pdf (kiis.com.ua) (data zvernennia: 27.03. 2023).

14. Oficijna storinka Wseukrainskoho perepysu naseleння. URL: Всеукраїнський перепис населення 2001: (ukrcensus.gov.ua)

15. Represowana mova: ukrainski slova, iaki zaminyla radianska vlada. URL: Репресована мова: українські слова, які замінила радянська влада (my.ua) (data zvernennia: 5.01.2023).

16. Francija oficijno vyznala feminityvu. URL: Авторка, професорка і депутатка: Франція офіційно визнала фемінітиви / Українські новини (ukranews.com) (data zvernennia: 1.03.2019).

17. Cili rozvytku tysiacholittia (2003). Ukraina. Kyiv, 24 s.

Стаття: надійшла до редколегії 26.04.2023

доопрацьована 11.05.2023

прийнята до друку 05.06.2023

**CONSIDERING THE CHANGES IN THE LINGUISTIC STRUCTURE
OF THE POPULATION OF UKRAINE WHEN TEACHING THE COURSES
«TOPONYMICS OF UKRAINE» AND «ETHNOGEOGRAPHY OF UKRAINE
WITH THE BASICS OF ETHNOPEDAGOGY» IN HIGHER EDUCATION**

Halyna Labinska

*Ivan Franko National University of Lviv,
Doroshenko Str., 41, Lviv, Ukraine, UA-79000
halyna.labinska@lnu.edu.ua*

The linguistic marker of ethnic identity has been taken into account in European countries since the nineteenth century. In Ukraine changes in the linguistic composition of its population fully reflect imperial influences: the highest rates of russification were recorded between the censuses of 1959 and 1989 and precisely in those areas where in 2022–2023 the theater of war is concentrated. The Russian language still retains its communicative power in Ukrainian society due to the factor of vertical bilingualism, which can be traced through spatial differences in the country both in terms of native language and spoken language. The war exposed the need to maintain the national language and culture, to ensure their dominance in public life, education, management and the media, as is typical of many European countries, for example, Poland and Italy. It is necessary to reflect changes in the linguistic structure of the population of Ukraine and at the level of lecture material, within the framework of university training courses, stating the importance of the linguistic identity of Ukrainians in their country. It is also necessary to take into account current changes in the Ukrainian language.

Keywords: linguistic structure of the population of Ukraine, native language, spoken language, markers of national identity.